

A TANULÓI AKTIVITÁS A TANÍTÁS-TANULÁS FOLYAMATÁBAN

Különös tekintettel a tömegközlési eszközök aktivizáló funkciójára

DR. NAGY ANDOR

(Közlésre érkezett: 1973. január 23.)

„Nemcsak a jelen, hanem a jövő számára is nevelünk, amikor előreláthatóan még gyorsabb ütemben növekednek majd az emberrel szemben támasztott követelmények.”

MSZMP KB ifjúságpolitikai határozata

Neveléstörténeti tanulmányainkból ismeretes, hogy már *Socrates* is arra ösztönözte tanítványait, hogy önállóan keressék az igazságot, kutasák a valóságot, de az is köztudott, hogy a pedagógia több mint kétezer éves története során számos alkalommal foglalkoztak a tudomány művelői a tanulói aktivitás problémájával, vizsgálták azt a kérdést, hogy mennyire alkotóképes, öntevékeny résztvevője a tanuló az ismeretek elsajátításának. Így született meg például a koméniuszi didaktika sarkalatos tétele: a szemléltetve és cselekedtetve elv is. *Marx* is, foglalkozva e témával, az aktivitásnak rendkívül jelentőséget tulajdonított. Az aktivitást az ember lényegi erői közé csoportosította.

A tanulói aktivitás funkciója, jelentősége mindmáig érvényes, sőt túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a ma és sokkal inkább a holnap iskolája el sem képzelhető úgy, hogy ez az elv ne öltene testet. Közismert az a megállapítás, hogy aktivitás nélkül semmiféle pszichés fejlődés nem képzelhető el. A pedagógiai szakirodalomban gyakran találkozhatunk annak a gondolatnak megfogalmazásával, mely szerint az „új iskolá”-tól többet vár a társadalom, mint a tanulók memória-készségének fejlesztését, illetve ismereteik növelését. Az új iskolának egyre inkább feladata lesz az oktatás folyamatában olyan készségek és képességek kialakítása, melyek lehetővé teszik, hogy a tanulók alkotó módon fejleszthessék ismereteiket, éppen ezért minden rendelkezésre álló eszközt fel is használ a tanulók önállóságának, aktivitásának fokozása érdekében.

E dolgozattal az a célunk, hogy a jelzett témával kapcsolatban a múlt ismeretének birtokában tekintsünk a holnapba és szembesítsük mindazt a mával, hiszen a mában élünk, magától értetődik tehát, hogy már ma is vannak megoldandó feladataink, melyek befolyásolják a holnap alakulását.

A hagyományos óramodell és az aktivitás

Személyes tapasztalataink arról győztek meg, hogy a jelen pedagógiai gyakorlatában sajnos még gyakran találkozhatunk olyan óraszerkezettel, melynek lényege, hogy a tanár „számonkéri” a leckét, elmondja az új anyagot és kijelöli a házi feladatot. Ezt a múlt, de a ma képletének is nevezhetnénk. Jellemző, hogy USINSZKIJ már kora pedagógusait ostorozta a fentiekben ismertetett sablon miatt, rámutatva arra a tényre, mely szerint „az ilyen oktatás mellett az iskolai foglalkozás, amely rendkívül könnyű a pedagógus számára és éppen ezért rendkívül elterjedt, a tanulóra hárítja a munka nehezét”¹. A pedagógiai gyakorlat múltját, de még jelenét is jellemzi, hogy a nevelők általában görcsösen ragaszkodnak az általuk elsajátított ismeretekhez, illetve saját elképzeléseikhez, ami gyakran kifejezésre jut abban is, hogy a tanárok kijelentik: ők nem így képelték ezt vagy azt el! Ami egyet jelenthet azzal is, hogy éppen ezért nem helyes. Vizsgálódásai közben dr. KELEMEN László is arra a megállapításra jutott, hogy „az iskolák zömében világszerte a hagyományos oktatási modell szerint dolgoznak: a pedagógus több-kevesebb módszerességgel „leadja” a tananyagot, a tanulók pedig ugyancsak több-kevesebb aktivitással „befogadják” azt”². Egyet kell értenünk I. TAMM szovjet tudóssal, aki szerint nagyon sok pedagógus a gyermekben csupán passzív befogadót lát, akit neki kell megtanítani mindenre, valamiféle olyan „edényt”, mit neki kell megtölteni s nem „fáklyát”, mit neki kellene fellobbantani.

Közismert tény, hogy minden gyermek adottságokkal születik, hiszen a képesség csak a tevékenység gyakorlása során fejlődik ki. Azt is tudjuk, hogy amennyiben a tevékenykedtetés elmarad, úgy elsorvad a képesség. Példaként szokás emlegetni, hogy a bekötött szemű macska egy idő után megvakul! Hiába közismert azonban a fenti állítás, mégis az az általánosabb iskoláinkban, hogy főleg a tanárok tevékenykednek, jöllehet a tanári tevékenységgel a gyermek képessége alig fejlődik! A régi iskola tehát a mában is él, melynek eredményeképpen a passzívan szemlélődő személyiségtípus kialakításának feltételei teremődnek meg. Nem véletlen, hogy ún. „kész ismeretekkel” megtömött emberek tömegével találkozhatunk, kik csak nagy nehezen tudnak tájékozódni, megszerzett ismereteiket csak sablonszerűen tudják alkalmazni, hisz az iskola hozzászoktatta őket ahhoz, hogy mindent készen kapnak — fejti ki SZKATKIN véleményét „A tanulók aktivitása a legfontosabb!” című tanulmányában.

Tömegkommunikáció és tanulói aktivitás

Az aktivitás problémáját nagyon sok pedagógiai szakíró és még több gyakorló pedagógus leszűkíti a didaktikai módszerek korszerűsítésének vizsgálatára, jöllehet e mellett rendkívül jelentős szerepe van az oktatás tartalma és szervezeti keretei, valamint a munkaszervezés módjai elemzésének is. Ezek a kérdések is megérdemelnének egy alaposabb vizsgálatot, de ez esetben egy, még az előzőeknél is kevésbé elemzett, mond-

hatnánk teljesen kiaknázatlan területre kívánnánk a figyelmet irányítani: az oktató-nevelő munka folyamatában is eredményesen alkalmazható tömegközlő eszközökre.

„A könyvnyomtatás feltalálása után egyszerűen elképzelhetlenné vált annak a középkori szerzetesnek tovább élő alakja, aki esztendőkön keresztül görnyedt kézíratai fölé, amíg utolsó mondata alá odakanyarította a zárszót: vége. Meggyőződésem — írja dr. SZALÓKI Lambert —, hogy nagyon rövid időn belül legalább ennyire elképzelhetlenné válik az a pedagógus is, aki nem vesz tudomást a nagy horderejű változásokról és mint egy élő anakronizmus, a régi módon és a régi eszközökkel kívánja folytatni azt, amit valamikor elődei elkezdtek.”³

Való igaz, hogy igen sok anakronisztikus jelenséggel találkozhatunk pedagógiánkban, ahogyan azokra már az előzőekben rámutattunk. Az említettek mellett azonban rá kell mutatnunk arra a tényre is, hogy a pedagógusok egy része — s nem is a kisebb! — ma is a tanári magyarázatot, illetve a tankönyvet tekinti az ismeretek legfontosabb, olykor egyedüli forrásának. A pedagógusok egy része tudomást se akar venni a tömegközlő eszközökről, azok hatásáról, jóllehet nap, mint nap saját magán, gyermekein és tanítványain tapasztalnia kell a változást, mit a tömegkommunikációs eszközök okoznak. Sajnálatos módon egyesek egyáltalán, mások főleg tudatosan nem élnek ezeknek az eszközöknek pedagógiai hasznosításával. S hogy ez az állítás mennyire valós, annak igazolására említjük meg, hogy a Történelemtanítás 1972. 6. számában jelent

Sok százezer ifjú nézője volt hazánkban és számos más országban Gárdonyi halhatatlan regénye nyomán készült Egri csillagok című filmnek

A Lúdas Matyi tanításakor konkrétta válnak a film felidézésével a Fazekas Mihály formálta hősök

meg TÖLGYESI László tanulmánya az Iskola és tömegkommunikáció kapcsolatáról. A kézirat olvasása közben a szerkesztő annyira korszerűnek találta az írást, hogy még ugyanabban a számban megjelentette saját dolgozatát is e témakörben.

Saját tapasztalataink, de felméréseink is igazolják, hogy a tömegkommunikációs eszközök az ifjúságra gyakorolják a legnagyobb hatást. A televízió műsorai, a filmszínházak, de a rádióadások és a könyvtárak is az ifjúság soraiból verbuválják leginkább az érdeklődőket. Örömmel tapasztalhatjuk ugyanakkor azt is, hogy hazánkban a sajtó rendszeres olvasása szokásává vált a tanulóknak és nagyon sok információt éppen ebből a forrásból nyernek.

Már az óvodai, de méginkább az általános iskolai pedagógusok tapasztalják, hogy azok a gyermekek, akik televízió előtt cseperednek fel és rendszeresen hallgatnak rádiót, igen jelentős mennyiségű ismeretanyag birtokában lépik át az óvoda, illetve az iskola kapuját, érdeklődőbbek, aktívabbak társaiknál.

Az előzőekben főleg a pedagógiában tapasztalható negatív jegyekre mutattunk rá, de azt is meg kell említenünk, hogy ma már nem elszí-

getelt jelenség az sem, hogy a tanulók a tömegkommunikációs eszközök útján nyert ismereteket is igyekeznek alkalmazni iskolai munkájukban. Így például a történelemórákon szívesen hivatkoztak a „Századunk” című televíziós sorozatra, de az is megállapítható, hogy a „Delta” és más ismeretterjesztő jellegű televíziós vagy rádiós műsor szerepet kap, mint a tankönyvi anyag kiegészítője a biológia-, kémia- vagy fizikaórákon. Tapasztalható az is, hogy a televízióban látott film, televíziójáték vagy színházi közvetítés élményének felidézése az irodalomórát gazdagítja stb.

Valamennyi tömegközli eszköz hatása igen jelentős, de a legintenzívebb, a legmélyebb benyomást keltő kétségtelenül a televízió és a film. A kép és a hang együttese, a valóság mozgásban történő bemutatása, a távoli dolgok emberközelbe hozása, a múlt és a jövő jelenné formálása, az egyidejűség varázslata, a sajátos formanyelv szülte lehetőségek (képvágások, montázsok, hangeffektusok stb.) nemcsak a valóságról alkotott ismeretek, benyomások bővítését és elmélyítését teszik lehetővé, de egyzersmind elősegítik a szellemi aktivitás fokozását is.

Az egyszerre több érzékszervre gyakorolt hatás — tudatos felhasználás esetén — élményszerűen szerzett szilárd ismereteket eredményez. Ugyanakkor fejleszti a gondolkodáskészséget, a reprodukív fantázia működését, illetve az értelmi erők egész rendszerét, felkelti az érdeklődést a téma alaposabb, mélyebb megismerésére, a tanulók motívumait erősíti stb.

A tömegkommunikációs eszközök egyik sajátos jellemzőjeként tartja számon a szakirodalom az élményszerűséget, illetve az érzelmre való hatást.

Az érzelmi tényezők szerepe közismert a tanulóval, ismeretszerzéssel kapcsolatban. Tudjuk, hogy a tantárgyakhoz, illetve egyáltalán az egyes témakörökhöz való viszony mennyire befolyásolhatja a tanuló aktivitását. Amennyiben a tömegközli eszközök erősítik a tanulók motívumait, felkeltik a tárgyalt téma iránti érdeklődésüket — mely mintegy hajtómotorjává válik az új ismeret befogadásának és megszilárdításának —, úgy minden bizonnyal fokozódik a kapcsolatképződés és megszilárdulás az idegrendszerben.

Számos oktatáslélektani vizsgálat egyértelműen bizonyította, hogy a kellően motivált figyelem lényegesen kevesebb ún. szellemi energiát fogyaszt, s éppen ezért a tanulást könnyebbé, gyorsabbá és alaposabbá teszi. Magától értetődő, hogy az adott lehetőségeket jobban kellene kihasználni, illetve „magát az aktív tanulást, a szemléleti anyag gondolkodási műveletekkel való feldolgozását és az ezek nyomán kialakult elvont fogalmak és törvények életszerű helyzetekben való alkalmazását azonban még külön pedagógiai munkával kell biztosítani”.⁴

A motiváló, érdeklődést felkeltő szerepkör mellett jelentős feladatot vállalnak magukra a tömegközli eszközök a tanulók aktivitásának irányításában is. A különböző képsíkok alkalmazásával, modellekkel, sémákkal, rajzos ábrázolásokkal stb. az alkotók, szerkesztők a legmegfelelőbb irányba terelhetik a figyelmet, a tanulók érdeklődését, aktivitását.

Az 1848—49-es forradalom és szabadságharc kiemelkedő eseményei elevenednek meg a Feltámadott a tenger című filmen, mely érzelmileg is eredményesen motiválja a nézőt

Az olyan ismereteket tartalmazó témák töltenek be kiemelkedő szerepet a tanulói aktivitás fokozásában, melyek gondolkodtató és cselekedtető feladatokra épülnek. A gondolkodásfejlesztés fontossága alig kíván magyarázatot, hisz a holnap iskolája az ismeretelsajátító és készségfejlesztő funkció mellett a gondolkodásfejlesztésre fekteti a fősúlyt. „A korszerű pedagógiai közgondolkodás az ismerettömeg helyett egyre inkább azoknak az értelmi cselekvéseknek az elsajátítását sürgeti, amelyek az egyén számára az állandó önképzés, önművelés és az önálló ismeretszerzés lehetőségét biztosítják.”⁵

Vitathatatlan, hogy csak a fejlett értelmi erővel, elsősorban gondolkodáskészséggel rendelkező ember képes tájékozódni az információrengetegben, képes a különböző úton nyert információk szintetizálására, tudatos alkalmazására, a permanens önművelésre.

A tömegkommunikáció útján nyert ismeretek beépítése az oktató-nevelő munka folyamatába

Ismeretes, hogy a tömegkommunikációs eszközök önállóan is betölthetik szerepüket, hiszen egy-egy rádiós vagy televíziós műsor, sajtóban

megjelenő cikk vagy film gazdagíthatja tanítványainkat, motiválhatja újabb ismeretek befogadására, elsajátítására, fejlesztheti az értelmi erőket, aktivizálhat stb. Nem lehet azonban kétséges, hogy mindezt nagyobb hatékonysággal teszik ezen eszközök, ha a pedagógus megfelelően előkészíti az ismeretek, élmények befogadását, ha felkelti a tanulók érdeklődését, esetleges megfigyelési szempontok adásával irányítja figyelmüket, kilátásba helyezve, hogy a későbbiek során foglalkoznak majd a téma tárgyalásakor a filmen, televízióban stb. látottakkal, hallottakkal. Ez utóbbi motiváló tényező abból a szempontból is eredményre enged következtetni, mert a tanulók a beszámolás lehetőségét látva, sokkal tudatosabban sajátítják el az ismereteket, illetve fogadják be az élményeket. Bizonyos, hogy ez esetben a megszilárdítás is tartósabbá válik.

Az ma már alig lehet vitatkozás tárgya, hogy a tömegkommunikációs eszközök hatnak, az még kevésbé, hogy a fiatalokra még sokkal inkább, mint általában, hiszen elsősorban ők kerülnek azokkal tartós kapcsolatba. Az eszközökkel való élés, felhasználásuk, alkalmazásuk, beépítésük az oktató-nevelő munka folyamatába, már sokkal vitatottabb probléma. Sajnos, jelenünkre az jellemző, hogy a tömegközli eszközök iskolai felhasználásának metodikája még kidolgozatlan, illetve bízunk abban, hogy a közeljövő tudományos kutatásának feladatai között kap helyet. Nem lehet kétséges, hogy ezzel a témával foglalkozni kell, hiszen az eszközök tudatos alkalmazása jelentősen növelné pedagógiai gyakorlatunk hatékonyságát.

Ma még csak kísérlet szintjén tapasztalhatunk olyan gyakorlatot, mely szerint a tanár tárgyaihoz kapcsolódóan hétről hétre, illetve alkalmoszerűen is tájékoztatja tanulóit a szakkönyvekről, a sajtóban megjelent egy-egy cikkről, filmről, rádió- vagy televízióműsorról. Sőt egyes helyeken osztályonként felelős egy tanuló azért, hogy társainak figyelmét felhívja a tananyaghoz kapcsolódó heti programokra. Sajnos azonban ez a gyakorlat még nem általános és tegyük hozzá, hogy nem is mindig tudatos. A jövőben bizonyára rendszeressé, tudatossá és remélhetően általánossá válik a tanulók érdeklődésének ilyen irányítása.

A példa kedvéért hadd álljon itt a Gárdonyi Géza Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola egyik magyar szakos tanárának televíziós műsorjavaslata 1972. november 6—12-ig terjedő hétre: „Az aranyember” c. film, Jókai regényének adaptációja, „A hajnali sztyeppén” című Solohov-novellák, Homeros Odüsszeiájának epizódja, a „Petőfi-év küszöbén”, az „Olvasta-e?” és az „Ady Endre” című műsorok.

Az utóbbi film, melyet az Iskolatelevízió készített, arra is alkalmas, hogy bizonyítsuk az ún. komplexitás elvének megvalósulását a tömegkommunikációs eszközök útján közölt ismeretekben. A felnőttek számára is bemutatott „Ady Endre” című műsorban a legjellemzőbb Ady-verseket hallhattuk művészi tolmácsolásban, és ugyanakkor megelevenedtek a költő életének állomásait jelző dokumentumok, a kor viselete, szokásai, illetve a képeket kísérő, verseket aláfestő zene olyan hangulatot teremtett, ami érzelmileg is motiválta a befogadókat.

Kétségkívül ezek a műsorok képesek olyan esztétikai, művészi és nem utolsósorban érzelmi hatást is előidézni, mely arra ösztönöz, hogy

újabb információs forrásokat keressünk, hogy tovább bővítsük, mélyítsük ismereteinket, illetve hogy tartósan elraktározzuk a nyert ismeretet.

Nem véletlen, hogy nagyon sok országban és az utóbbi években hazánkban is a televízió egy-egy műsorához külön kiadványok készülnek, melyeknek szerzői folytatják a műsorban exponált probléma kifejtését. Ma már az is gyakorlat, hogy a „Delta” című folyóirat, illetve az „Élet és Tudomány”, de több más lapot is ide sorolhatunk, rendszeresen közli egy-egy televíziós műsorhoz kapcsolódó tudományos dolgozatát. Példaként említjük itt meg a „Gondolatok az agyról” című sorozatot és a hozzá szervesen kapcsolódó, „Élet és Tudomány”-ban megjelenő cikkeket.

S hogy a televízió aktivizáló hatása milyen intenzív volt, azt jól tükrözik az esetenként megemelkedő példányszámok, illetve az a tény, hogy e lapok igen hamar gazdára találnak. A televízió aktivizáló szerepét vizsgálva, példaként említjük még meg a „Látogatás a gyermekkönyvtárban” című műsort, mely után hatásvizsgálatot végeztek. A vizsgálat egyértelműen megmutatta, hogy a gyermekkönyvtárak látogatótsága az adás előtti időszak 3—4-szeresére növekedett. A televízióban folytatásban bemutatott, majd a sikerre való tekintettel a mozik műsorán is megjelent „A fekete város” például olyan aktivizáló hatással volt, hogy a könyvtárakban alig lehetett bent találni ezt a Mikszáth-művet.

Kétségtelen az is, hogy nem szabad egyetlen tényező szerepét sem eltúlozni, hiszen bizonyos, hogy például az olvasottság növekedése esetén

Siker volt a televízióban, majd a filmszínházakban a Fekete város, melynek megtekintése után sokan lettek olvasóivá Mikszáth írásának

nagyon sok tényező szerepet játszhat, de a televízió aktivizáló hatását alig lehet elvitatni.

Az előzőekben a pedagógiai gyakorlatról szólva nyert említést, hogy a tanárok egy része már él a tömegkommunikációs eszközök adta lehetőségekkel, sőt be is építik a különböző filmeket, műsorokat oktató-nevelő munkájuk folyamatába, tudatosan választva ki azokat az adott feladatokhoz kapcsolódóan. Ez nyilvánvalóan azt is jelenti, hogy az érdeklődés felkeltése mellett, az eszközök útján élményszerűen nyert ismereteket felidézi és a más úton nyert ismeretekhez kapcsolja. Az iskolai tananyag és a különböző „csatornákon” szerzett információk szintetizálása és integrálása szintén a pedagógus feladatai közé tartozik.

E feladat végzéséhez azonban olyan pedagógusokra van szükség, kik legalább azokat a filmeket és műsorokat képesek megismerni, melyeket tanítványaiknak javasolnak. Gyakran jelentkező probléma viszont, hogy a tanárok túlterhelése olyan mérvű, hogy képtelenek a tanulókkal azonos intenzitással részt venni a tömegközli eszközök által közvetített alkotások, ismeretek befogadásában. Ezzel magyarázható, hogy a tanítványok sok esetben nagyobb tájékozottságot mutatnak egy-egy műsorral, filmmel vagy könyvvel kapcsolatban, mint tanáraik. Illetve így lehet megérteni a tanárok egy részének idegenkedését a tömegközli eszközök felhasználásától!

A pedagógus példamutató magatartása természetszerűen általában az egész nevelői tevékenységre rányomja bélyegét, így szólnunk kell arról is, hogy csak az a nevelő tud kellően aktivizálni, ki maga is aktív. Csak az tudja növendékeivel felismertetni a tömegkommunikációs esz-

A fiatalok kedvencévé vált Öcsi, aki a Hahó, a tenger! című filmnek is főhőse

*A nagy érdeklődés miatt harmadszor sugározza a Magyar Televízió a kuruc—
labanc világ epizódjait bemutató Tenkes kapitánya című filmet*

közökben rejlő lehetőségeket, aki maga is él azokkal. A pedagógusok túlterhelése gyakran úgy jelentkezik a tömegközlő eszközök megítélésével kapcsolatban, hogy elmarasztalják teljes egészében, mivel felszínes ismereteik vannak csupán az eszközökről, azok hatásáról.

A jövő pedig mindenképpen ebbe az irányba mutat. Megfogalmazódik az a feladat is a pedagógussal szemben, hogy ki kell alakítani tanítványjaiban azt a készséget, mely alkalmassá teszi őket a tömegközlő eszközök útján nyert információk önálló felhasználására. Ez utóbbi gyakorlást, nagyon sok gyakorlást kíván. Előbb azonban a pedagógusnak kell eljutni arra a szintre, melyre tanítványait kívánja eljuttatni. Ez esetben a pedagógus együtt tanul tanítványjaival. Milyen jó lenne azonban, ha a pedagógusképző intézményekben már most figyelembe vennénk mind ezeket!

Tapasztalható az is, hogy a tömegközlő eszközök által nyert információk önálló véleményalkotásra, vitára ösztönöznek. Ha a pedagógusok lazább tantervi keretek között dolgozhatnának és nem kellene szinte minden percért harcolni, bizonyára nagyobb teret engedhetnének tanulóiknak a közéletiségre is felkészítő vitakozásnak, egyéni elképzeléseik kifejtésének és ha kell megvédésének. A tanulói egyéniség kibontakoztatása ez esetben nemcsak a feladatok listáján szerepelne!

Külön témaként jelentkezik az iskolai oktató-nevelő munka segítése céljából készült, illetve közvetített filmek és műsorok aktivizáló szerepével, lehetőségeivel való foglalkozás. Ezt a feladatot azonban részben elvégezte az 1970-ben rendezett Nemzetközi Audiovizuális Konferencia, másrészt amit ez a dolgozat közöl a tömegkommunikációs eszközök aktivizáló hatásáról általában, az még sokkal inkább érvényes a speciálisan pedagógiai, didaktikai szándékkal készült alkotásokra.

Éppen ezért csak utalni szeretnék arra a tényre, hogy különösen az Iskolatelevízió, tudományos alapossággal kutatja azokat a lehetőségeket, melyek elősegítik a tanulói aktivitás fokozását. Alkalmazza például a programozást, a feladatlapokat, javasolja és ezzel terjeszti a csoportmunka módszerét, példát mutat az aktivitást elősegítő tantárgyi, illetve témaköri koncentráció magas szintű megvalósítására stb.

Az Iskolatelevízió tudatosan úgy építi fel műsorait, hogy a tanulók az ismereteket ne készen kapják, hanem azok előttük, bennük születnek, a szemük láttán táruljanak fel, bontakozzanak ki, hogy ők fedezék fel a már ismeretlen ismerőst. Számos iskolatelevíziós műsor a tanulókat önálló gondolkodásra ösztönző probléma-szituációra épít, melynek eredményeképpen a tanuló önállóan dolgozva, szinte lépésről lépésre jut el a megoldáshoz. Tapasztalható, hogy az ilyen műsorok hatására valószínűségi kényszert éreznek a tanulók az önálló munkára, az alkotásra, ismereteik bővítésére, akár új források felkutatására és nem utolsósorban tette.

Az ún. „üvegtanító” aktivizáló szerepéről, lehetőségeiről ki-ki akár egy iskolatelevíziós műsor alapján is meggyőződhet.

Befejező gondolatok

A televízióról nagyon sokan úgy vélekednek, hogy az csupán passzív befogadásra „kárhóztatja” a nézőt. A televízió pedagógiai kérdéseivel foglalkozók közül többen maliciózan a „szem rágógumija”-ként emlegetik azt az eszközt, melyről másoknak az a véleménye, hogy jelentősége azonos a könyvnyomtatásával, illetve annak feltalálásával.

A rádióról, filmről és nem utolsósorban a sajtóról szintén a szabad idő, a kikapcsolódás, a szórakozás jut elsősorban az ember eszébe, főleg abban az esetben, ha ezeknek az eszközöknek pedagógiai felhasználhatóságát, többek között motiváló, aktivizáló szerepét nem ismeri.

Természetesen magától értetődik, hogy ahhoz, hogy a tömegkommunikációs eszközök aktivizálásra ösztönözzenek, szükség van aktivizáló alkotásokra, műsorokra és nem utolsósorban kellően motivált nézőkre, hallgatókra, a befogadást elősegítő miliőre. Az utóbbi kérdés az, amivel a pedagógusnak lehet és kell foglalkozni, hiszen a műsorok, az alkotások milyensége nem rajta múlik, még csak befolyásolni se tudja azok születését.

A pedagógus feladata már ma is és még inkább holnap, hogy felismerje és tudatosan alkalmazza a tömegközlő eszközöket pedagógiai célra, hogy adott esetben felerősítse a motivációt, felkeltse az érdeklődést, illetve elmélyítse a tanulóban az eszközök útján nyert élményt vagy az élményszerűen kapott információkat. Feladata továbbá, hogy szintézisbe hozza egymással az iskolai (hagyományos) úton szerzett és a tömegközlő eszközök által nyert ismereteket és nem utolsósorban, hogy ellensúlyozza a negatív példát, kiaknázza a pozitív ráhatás lehetőségét.

A bevezetőben a múltat idéztük, a neveléstörténet kimagasló egyéniségeinek a tanulói aktivitás fontosságával kapcsolatos nézeteit elevenítettük fel, hogy szembesítsük azokat a jelennel. Befejezésül tekintetünkkel a jövő horizontját kémleljük, a századforduló, a XXI. század, a holnap emberének arculatát, jellemzőit, személyiségét vizsgáljuk és egyértelműen valljuk, hogy az általunk tömegesen kiművelendő új ember-típus egyik legjellemzőbb személyiségjegye az önállóság, a kezdeményezés, az aktivitás kell hogy legyen.

Minden tényezőt, minden eszközt, köztük a tömegkommunikációs eszközöket is, a legkorszerűbbnek vélt módszereket kell tehát felvonultatni és tudatosan alkalmazni annak érdekében, hogy a nemes törekvés valósággá váljék.

J E G Y Z E T

¹ L. Butuzov: Hogy minden tanuló aktív legyen! Narodnoe Obrazovanie, 1969. No. 11. 52—55.

² Dr. Kelemen László: Aktivitásra és szellemi önállóságra nevelés az Iskolatelevízió, az Iskolarádió és az oktatófilm segítségével. Hevesi Művelődés, 1971. 1. 28.

³ Szalóki Lambert: Megnyitó az 1970-es egri konferencián. Hevesi Művelődés, 1971. 1. 7.

⁴ Dr. Kelemen László: i. m. 30.

⁵ Dr. Baksa József: A televízió szerepe a pedagógiai tevékenységben. Audiovizuális Közlemények, 1972. 1. 72.

I R O D A L O M

Audiovizuális segédeszközök. Bp. Műszaki Egyetem, 1969.

Ádám György: Gyorsuló idő — eltérő ütem. Kritika, 1968. 6. 30.

Ágoston György dr.: A szegedi nevelési konferencia. Felsőoktatási Szemle, 1968. 9. 560.

Áfra Gyuláné—Kiss Ferencné: Hogyan aktivizálja a televíziós óra a tanulókat. Tévpedagógia 5. 141.

Baksa József dr.: A tévé szerepe a pedagógiai tevékenységben. Audiovizuális Közlemények, 1972. 1. 69.

Bártfai Ö. József: Meditáció a pedagógia forradalmáról. Új Írás, 1968. 3. 75.

Butuzov: Hogy minden tanuló aktív legyen! Narodnoe Obrazovanie, 1969. No. 11. 52.

Donáth Blanka—Hegedűs Gyuláné: A tanulók aktivizálhatóságának kérdései. Pszichológiai Tanulmányok, 1968. 11

Erdey-Grúz Tibor: A tudományos-technikai forradalom és a nevelés. Hevesi Művelődés, 1971. 1. 10.

Fabulya Lászlóné: A tömegkommunikációs eszközök, mint az iskolán kívüli nevelő tényezők szerepe a pedagógiai munkában. Nógrádi Művelődés, 1970. 1. 107.

Herold László: A tömegkommunikációs eszközök és az ifjúság. Nógrádi Művelődés, 1970. 1. 97.

Hoppál Endréné: A tanulók aktivitását biztosító munkaformák. Szakmunkásnevelés, 1971. 3. 25.

- Hortzschansky, W.: A televízió gyakorlati felhasználása a tanulók oktatásában és nevelésében. Pädagogik, 1964. No. 7. 590.
- Jakovleva, O. D.: A televízió iskolai alkalmazásának tapasztalatai. Szovjetszkaja Pedagogika, 1966. No. 5. 92.
- Kelemen Endre: Az Iskolatelevízió és a nevelés. Hevesi Művelődés, 1970. 1. 43.
- Kelemen László dr.: Gondolatok a pedagógia jövőjéről. Társadalmi Szemle, 1969. 12. 74.
- Kelemen László dr.: Aktivitásra és szellemi önállóságra nevelés. Hevesi Művelődés, 1971. 1. 27.
- Kiss Árpád dr.: Fejlődésünk távlatai és az iskola. Magyar Pedagogia, 1969. 4. 359.
- Koblewska, J.: Az ifjúság és a tömegkommunikációs eszközök. Bp. 1971.
- Kozin, V. Sz.: A tanulók gondolkodásának aktivizálása. Nacsal'naja Skola, 1971. 1. 26.
- Kővári Tiborné: A rádió és a sajtó hatása ifjúságunk nevelésére. Nógrádi Művelődés, 1970. 1. 137.
- Marx György dr.: Gyorsuló idő. Új Írás, 1968. 1. 69.
- Matjuskin, A. M.: A problémafelvető oktatás elméleti kérdései. Szovjetszkaja Pedagogika, 1971. 7. 38.
- Miklósvári Sándor: Hol tart a mi pedagógiánk? Módszertani Közlemények, 1968. 1. 1.
- Nagy Andor dr.: A televíziós órák módszertani problémái. Tévépedagógia, 1972. 8. 53.
- Nagy Sándor dr.: Didaktika. Bp. 1969.
- Nagy Sándor dr.: Modern technikai eszközök nevelésmódszertani kérdései. Hevesi Művelődés, 1971. 1. 17.
- Pedagógia (szerk.: dr. Nánási Miklós) Bp. 1971.
- Pinther, A.: A családi nevelés és a tanulókra ható tömegkommunikáció. Jugendforschung, 1970. 16. 61.
- Poltorak, D.: A televízió az oktatásban. Narodnoe Obrazoványie, 1965. No. 12. 49.
- Presszman, L.: A tanulók megismerő tevékenysége és aktivizálása audiovizuális eszközök segítségével. Hevesi Művelődés, 1971. 1. 35.
- Rádió- és televízióadások alkalmazása az angol iskolai oktatásban. Reports on Education, 1972. No. 74. 4.
- Sándor György: A tömegkommunikációs eszközök és az ifjúság. Rádió és Televízió Szemle, 1969. 3.
- Szabolcs Ottó dr.: A történelemtanítás és a tömegkommunikáció kérdéséhez. Történelemtanítás, 1972. 6. 5.
- Szokolozszy István: A tanulók aktivitása a szocialista iskolában. Bp. 1961.
- Tanulmányok az aktivitás köréből. Bp. 1961.
- Tölgyesi László: Iskola és tömegkommunikáció. Történelemtanítás, 1972. 6. 1.
- Turcsányi Tibor: A gyermeki figyelem szerepe a szóbeli és vizuális kommunikációban. MRT Tanulmányok, 1970. 8.
- Zukovits Imre dr.: A tanulói aktivitás jellemzői és befolyásoló tényezői. Módszertani Közlemények, 1971. 5. 285.
- Zukovits Imre dr.: Az aktivitás serkentő tényezői az oktatásban. Bp. 1972.

**АКТИВНОСТЬ УЧЕНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ РОЛЬ МАССОВЫХ
КОММУНИКАТИВНЫХ СРЕДСТВ (РАДИО, ТЕЛЕВИДЕНИЕ, ФИЛМ)
В АКТИВИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ**

Д-р Андор Надь

Во введении автор знакомит с разными точками зрения исследователей занимавшихся в разное время проблемой активизации обучения. Тем самым подчёркивается историчность принципа активизации обучения. Автор критически оценивает „типичную модель урока на котором преподаватель активизирует „самого себя”, а не учеников, хотя личность ученика может развиваться только при условии его активной деятельности.

Общезвестно что многие из исследователей в области педагогики рассматривают активность только как вопрос совершенствования дидактических методов, вопреки

тому что кроме них имеет большое значения так и преподавания. Автор стремится обратить внимание на запущенную область роль массовых коммуникативных средств в активизации обучения. Автор статьи указывает на то, что массовые коммуникативные средства влияют прежде всего на молодёжь.

Автор не преувеличивает роль в обучении этих средств, но утверждает что сегодня педагоги не могут обойтись без них.

Статья указывает на тот факт что роль массовых коммуникативных средств в активизации обучения общеизвестна.

Массовые коммуникативные средства сами по себе играют большую роль в обучении в доказательстве можно было привести много примеров но лучше если педагог сознательно пользуется ими. В этом случае задача преподавателя состоит в том чтобы выбрать разные фильмы и программы телевидения и радио предложить их ученикам, возбудить их интерес, а потом новые знания связывать с другими.

Статья не занимается вопросом связанным с ролью программ. Школьного телевидения и Радио в активизации обучения, потому что это было темой Международной Аудиовизуальной конференции в Эгере в 1970-ом году.

В конце статьи автор ещё раз указывает на то, что многие педагоги только критикуют массовые коммуникативные средства, но не обращают внимания ни их влияние и не используют их в своей работе. Задача педагогов — синтезировать все знания учеников включая и те, которые они приобретают в внеурочное время. А для этого учитель должен быть знаком со всеми современными методами обучения.

Использование массовых коммуникативных средств имеет большое значение в обучении и педагоги должны использовать их в своей работе.